

maşdaren fî dirâseti Ebi'l-Âlâ el-Ma'arî bi-münâsebeti zikrâhü'l-el-fiyye (Beirut 1944); *Répertoire des bibliothèques du proche et du moyen-orient* (Paris 1951); *el-Âzrâ² Meryem fi'l-mektebeti'l-Ârabiyye* (Beirut 1954); *Bibliographie des traductions arabes faites des langues étrangères (1800-1950)* (Harissa 1955); *Beṭâriketü'l-Mevârine* (Beirut 1958); *ed-Dîmuḡrâtiyye fi'l-mektebeti'l-Ârabiyye* (Beirut 1959); *Ḳâmûsu Dâğır-Fransî-Ârabî* (nşr. Tûnî Gûş – Refik Şeyhânî, Beirut 2002). Yûsuf Es'ad Dâğır kendi otobiyografisiyle ilgili olarak *L'ouvre scientifique et littéraire de Joseph A. Dagher* (Beirut 1951), *Curriculum vitae* (Beirut 1960), *Yûsuf Es'ad Dâğır: Merâḫilü ḥayâtihî ve âşâruhü'l-fikriyye ve'l-edebîyye* (Beirut 1977) gibi eserler de kaleme almıştır. Çeşitli dergilerde 150'nin üzerinde ilmî makale yazmış olan Dâğır'ın "Fennü't-temşîl fî ḫilâli ḳarnin" (*el-Meşriḳ*, XLII/3, 1948, s. 434-460; XLIII/1, 1949, s. 118-139; XLIII/2, 1949, s. 271-296); "L'état actuel de la bibliographie dans le monde arabe" (*Arabica*, V/1 [Leiden 1958], s. 47-55) ve "Parémiologie et village libanais: étude socio-linguistique de quelques matériaux" (*Arabica*, XLI/1 [Leiden 1994], s. 1-29) gibi yazıları bunlara örnek gösterilebilir. Dâğır ayrıca İbn Haldûn'un *el-İber*'inin *Târîḫü'l-Âllâme İbn Ḥaldûn* adıyla yapılan neşrinde (I-VII, Beirut 1956-1961) eserin Bulak 1284 baskısında yer alan özel adlar, terimler, yer, kabile, devlet, aile, yıldız, hayvan, bitki, değerli taş ve kitap adlarıyla âyet ve konu dizinini yapmış, Mes'ûdî'nin *Mürûcü'z-zehab*'ini de yayımlamıştır (I-IV, Beirut 1385/1965, 1984, 2002, 2004; Kum 1404/1984).

Tercüme: 1. *Bûlûnyâ beyne'l-mâzî ve'l-ḥâzır* (Beirut 1947). Polonya'nın coğrafya, tarih ve kültürüne ait bir grup Polonyalı araştırmacının hazırladığı *Bolonia* adlı Fransızca eserin çevirisidir. **2.** *İnhellî* (Beirut 1948). Polonyalı şair Slowacki'nin Polonya edebiyatının önemli eserlerinden olan *Anhellego* adlı hikâyesinin tercümesidir. **3.** *Târîḫü'l-ḳurûnî'l-vüştâ* (Beirut 1956). Edouard Perroy'un *Histoire générale des civilisations*'unun III. cildinde yer alan *Le moyen âge* adlı eserinin çevirisidir. **4.** *Târîḫü'l-ḥaḳârâti'l-Âm* (III-VII, Beirut 1966-1969). *Histoire générale des civilisations* adlı eserin Ortaçağ'dan XIX. yüzyıla kadar Avrupa tarihine dair Edouard Perroy, Roland Mousnier, Ernest Labrousse, Robert Schnerb, Marc Bouloisau ve Maurice Crouzet tarafından yazılan III-VII.

ciltlerinin Ferîd M. Dâğır ile birlikte yaptığı tercümesidir. İlk iki cildi Ferîd M. Dâğır ile Fuâd Corcî Ebû Reyhân çevirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Yûsuf Es'ad Dâğır, *Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebîyye*, Beirut 1983, II, 342-345; a.mlf., *Mu'cemü'l-eşmâ'i'l-müste'âre ve aşḫâbihâ*, Beirut 1982, s. 131-132, 295-296; Ephem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1958, II, 408-409; Ömer Rızâ Kehhâle, *el-Müstedrek*, 1406/1985, s. 848-849; a.mlf., *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beirut 1414/1993, IV, 155-156; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tekmiletü Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beirut 1418/1997, s. 638-639; a.mlf., *Mu'cemü'l-mü'ellifine'l-mu'âşürin: Vefeyât 1315-1424 (1897-2003)*, Riyad 1425/2004, II, 828; Ahmed el-Alâvine, *Zeylül-A'lâm*, Cidde 1418/1988, s. 227-228; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İtmâmü'l-A'lâm*, Beirut 1999, s. 316-317; Abdullah el-Cübürî, "Yûsuf Es'ad Dâğır", *Mevsû'atü Beyti'l-ḫikme li-a'lâmî'l-Ârab fi'l-ḳarneyni't-tâsi' caşer ve'l-işrin*, Bağdad 1420/2000, I, 612-613; Nuaym el-Hımsî, "Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebîyye", *MMLADm*, XXVI/3 (1370/1951), s. 444-447; Abdülhâdî Hâşim, "Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebîyye", a.e., XXXI/4 (1376/1956), s. 671-673; Ömer Ferruh, "Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebîyye", a.e., XLVIII/4 (1393/1973), s. 909-916; M. Abdülganî Hasan, "Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebîyye", *MMLA*, XXXII (1393/1973), s. 126-136.

AHMET ÖZEL

DAĞCI, Cengiz

(1919-2011)

Kırımli romancı, yazar.

9 Mart 1919'da Kırım'da Yalta'nın Gurfuz kasabasında doğdu. Babası berberlik ve çiftçilik yapan Emîr Hüseyin, annesi Fatma Hanım'dır. Çocukluğu babasının köyü Kızıлтаş'ta geçti. İlk eğitimini burada aldı. Stalin döneminde uygulamaya konulan kolhozlaştırma siyaseti hayatlarında büyük sarsıntı ve acılara yol açtı. Ailesine ait toprakları elinden alınan babası 1931 yılı kışında hiçbir gerekçe gösterilmeden üç ay tutuklandı. Serbest kalınca köyüne dönmeyip Akmescid'de bir barınağa yerleşerek öğrenimini sürdürmesi için oğlu Cengiz'i (1932), daha sonra da bütün aileyi (1936) yanına aldı. Cengiz burada ortaokulu bitirip Pedagoji Enstitüsü'nün tarih bölümüne kaydoldu (1937).

II. Dünya Savaşı başlayınca 1940 yılı Aralık ayında askere alındı. Ertesi yıl Rus ordusu saflarında savaşırken Almanlar'a esir düştü ve Ukrayna'daki Kirovograd esir kampına götürüldü. Ardından sayıları 30.000'i bulan esirlerle beraber çok ağır şartlar altında Uman kampına nakledildi. 1942'de Almanlar'ın Rus olmayan unsurlardan oluşturdukları lejyonlardan Türkistan lejyonuna katılmak üzere Varşova'nın

Legionova kasabasına götürüldü, burada altı ay kurs gördükten sonra subay yapıldı. Eylül 1942'de izinli olarak Kırım'a gitti. Bu ziyaret onun ailesini ve yurdunu son görüşü oldu. Almanlar karşısında zafer kazanan Rus ordusunun Polonya'ya doğru ilerlediği sırada burada tanıştığı ve yakınlık kurduğu Regina Barbara Kleszko adlı bir genç kızın yardımıyla güneydeki Çestahova şehrinde Alman ordularına karşı savaşmak üzere Polonyalılar'ın oluşturduğu Armiya Krayova örgütüne D. Suwarski kimliğiyle katıldı. Ardından tekrar Varşova'ya, oradan Frankfurt-Oder'e geçip Tatar Millî Komitesi'nde çalışmaya başladı. Bir anlaşmazlık dolayısıyla Berlin'e giderek çalışmalarını *Yaş Türkistan* gazetesinde sürdürdü. Kasım 1944'te Berlin bombalanınca İsviçre'ye geçme girişimleri başarısızlığa uğradı. Daha sonra Amerikan askerlerince yerleştirildikleri Avusturya'daki Landeck kampında Regina'yla evlendi (18 Haziran 1945). Oradan önce İtalya'daki Barletta kampına, ardından İskoçya'nın Edinburg şehri yakınındaki eski ordu barakalarına gittiler. Ocak 1947'de Londra'ya yerleşti. Üç ay sonra da eşini ve yeni doğan kızını yanına aldı. Londra lokantalarında bulaşıkçılık, garsonluk gibi işler yaptıktan sonra eşiyile beraber bir lokanta açtı. 1974'te Londra'da Wimbledon yakınlarındaki Southfields'e yerleşti. 13 Ocak 1998'de elli üç yıllık hayat arkadaşı Regina'yı kaybetti. Bu ölüm onu çok etkiledi. Eşinin ardından günlükler halinde kaleme aldığı duygularını *Regina* adlı kitabında bir araya getirdi. Cengiz Dağcı 2 Ekim 2011'de Southfields'te öldü. Türk Dışişleri'nin girişimi ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun katılımıyla kalabalık bir topluluk tarafından Kırım'da çocukluğunun geçtiği Kızıлтаş köyünde defnedildi.

Cengiz Dağcı, küçük yaşlarda başlayan edebiyat merakı ve amcası Seyit Ömer'in kendilerine okuduğu Ömer Seyfeddin hikâyelerinin etkisiyle Türk ve Rus edebiyatçılarının eserlerini okumaya başlamıştır. Abdullah Tukay, Bekir Çobanzade, A. Blok okuduğu yazarlar arasındadır. Ortaokulda iken bir arkadaşı vasıtasıyla tanıdığı Sergey Yesenin'in eserleri onda şiir zevkini uyandırmış ve "Kış" başlıklı ilk şiiri 1936'da *Gençlik* dergisinde yayımlanmış, bu yıllarda Puşkin'i, Ali Şir Nevâi'yi tanımıştır. Onun Tatar Türkçesi'ne çevirdiği "Gül ve Bülbül" ilkököl ders kitaplarına girecek kadar beğenilmiş, Kırım Yazarlar Birliği'nin yayın organı *Edebiyat Mecmuası*'nda da şiirleri çıkmıştır.

Cengiz Dağcı

Edebiyata dair çalışmalarının hazırlık yılları olan bu dönemden sonra Cengiz Dağcı Pedagoji Enstitüsü öğrenciliği sırasında bilinç kazanmaya başlamıştır. Gözlemleri bir arkadaşının da etkisiyle dikkatini Kırım tarihine yöneltmiş, Kırım Hanlık dönemini anlatan bir kitap yazmayı düşünmüş, yüreğinde vatanına ve tarihine karşı bir sevgi ateşi doğmuştur. Pedagoji Enstitüsü yıllarında *Gençlik* dergisiyle aynı çatı altında bulunan *Komsomolets* gazetesinde çalışmış, bir yaz tatilinde gazete için röportaj yapmak üzere eski Kırım Hanlığı'nın başşehri Bahçesaray'a yaptığı gezide şehre ait kalıntılardan etkilenerek "Söyleyin Duvarlar" adlı şiirini yazmıştır. Ancak *Edebiyat Mecmuası*'na verdiği şiir olduğu gibi basılmamıştır. 1939'da kaleme aldığı "Yangın" başlıklı uzun hikâyesini okuyan bir yakınının tavsiyesiyle hikâyeye önem vermiş, Dostoyevski'nin eserlerini okuduktan sonra şiirden iyice uzaklaşmış, ancak çalıştığı gazete aracılığıyla bazı halk şairlerine ait şiirlerin derlenmesinde rol almıştır.

Londra'ya gittikten sonra bir ara Türkiye'ye yerleşmeyi düşünen Dağcı, bir arkadaşı vasıtasıyla okuduğu Türk yazarlarının eserlerindeki Türkçe'yi benimseyip kendi eserlerini Türkiye Türkçesi'yle yazmaya karar vermiştir. 1946'da Kırım Tatar Türkçesi'yle yazdığı *Sadık Turan'ın Hatıraları* adlı eserini Türkiye Türkçesi'yle yeniden kaleme almıştır. 1956'da Türkiye'ye *Varlık* dergisine yolladığı "Arkadaşım Maksudof" adlı uzun hikâyesi Yaşar Nabi'nin ilgisini çekince bazı dil pürüzlerinin giderilmesi halinde *Varlık* Yayınları arasında yayımlanabileceğini haber alması üzerine elindeki *Sadık Turan'ın Hatıraları*'nı göndermiştir. Eser Ziya Osman Saba tarafından bazı ifadeleri düzeltilerek *Korkunç Yıllar* adıyla basılmış (1956), böylece asıl tanınacağı roman dalında ardarda eserler vermeye başlamıştır.

Cengiz Dağcı, romanlarında XX. yüzyılda Kırım Türkleri'nin Sovyet zulmü altındaki hayatını anlatır. Bu eserlerde bir çığlık ortamında insanın kendini arayışı, zulme baş kaldırma haysiyetini kazanması gibi evrensel boyutlar hissedilmektedir. Onun şahsına ve yaşayışına dair yazdıklarında âdeta Kırım Türklüğü'nün macerası temsil edilir. Bunların bir kısmı anı-roman özelliği taşır. Ancak roman kahramanlarıyla yazarın birebir özdeşleştirilmesi biyografisinde bazı yanlış sonuçlara varılmasına yol açmıştır. Bu tür biyografik hatalar onunla ilgili kaynaklarda uzun süre devam etmiş, bunların bazılarında *Hatıralarda Cengiz Dağcı* kitabında değinmiştir. Dilini anayurdu olarak benimseyen yazar Kırım acılarını abartısız bir üslupla yazmış, Kırım'a dönüşü anlattığı son iki hikâyesinde bile bu sadelikten uzaklaşmamıştır. Dağcı'nın millet sevgisi ve milliyetçiliği insanidir. İlk eserlerinden başlayarak kademe kademe psikolojik bir derinleşme görülür. Kendi dönemi dışına çıkan tek romanı *Genç Temuçin*'dir. Bir İngiliz hikâyesinden romanlaştırdığı Markus dizisini oluşturan üç romanı hariç hep Kırım konusu etrafında gelişen eserler vermiş, romanlarında hâtıra ve mektup türlerinin anlatım kalıplarından da yararlanmış. *Anneme Mektuplar* adlı eseriyle Türkiye Yazarlar Birliği'nin roman ödülünü kazanan Cengiz Dağcı hakkında Türkiye üniversitelerinde çok sayıda doktora ve yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.

Eserleri. Roman: *Korkunç Yıllar* (İstanbul 1956), *Yurdunu Kaybeden Adam* (İstanbul 1957), *Onlar da İnsandı* (İstanbul 1958), *Ölüm ve Korku Günleri* (İstanbul 1962), *O Topraklar Bizimdi: Kolhozda Hayat* (İstanbul 1966), *Dönüş* (İstanbul 1968), *Genç Temuçin* (İstanbul 1969), *Badem Dalında Asılı Bebekler* (İstanbul 1970), *Üşüyen Sokak* (İstanbul 1972), *Anneme Mektuplar* (İstanbul 1988), *Benim Gibi Biri* (İstanbul 1988), *Yoldaşlar* (İstanbul 1992), *Biz Beraber Geçtik Bu Yolu* (İstanbul 1996), *Bay Markus Burton'un Köpeği* (İstanbul 1998), *Bay John Marple'in Son Yolculuğu* (İstanbul 1998), *Oy Markus Oy!* (İstanbul 2000), *Rüyalarda: Ana ve Küçük Alimcan* (İstanbul 2001). **Hikâye / Anlatı:** *Halukun Defterinden ve Londra Mektupları* (Ankara 1996). **Anı:** *Yansılar I-IV* (İstanbul 1988-1993), *Ben ve İçimdeki Ben (Yansılardan Kalan 5)* (İstanbul 1994), *Hatıralarda Cengiz Dağcı* (İstanbul 1998), *Regina* (İstanbul 2000).

BİBLİYOGRAFYA :

İsa Kocakaplan, *Cengiz Dağcı'nın Dört Romanı*, Ankara 1992; a.mlf., *Kırım'dan Londra'ya Cengiz Dağcı*, İstanbul 1998; a.mlf., *Kırım'ın Ebedî Sesi Cengiz Dağcı*, İstanbul 2010; İbrahim Şahin, *Cengiz Dağcı'nın Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1996; Bellek, *İnsan, Eser: Cengiz Dağcı* (haz. Emel Kefeli – Nesrin Sarıahmetoğlu), İstanbul 2011; "Dağcı, Cengiz", *TDEA*, II, 181-182; "Dağcı, Cengiz", *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, I, 257.

ÂLİM KAHRAMAN

DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü

(1914-2008)

Cumhuriyet devri şairi.

İstanbul Ortaköy'de dünyaya geldi, asıl adı Mehmet Fazıl'dır. Subay olan babası Hasan Hüsnü Bey'in görevi dolayısıyla ilk ve orta öğrenimini Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde sürdürdü. Babasının isteğiyle girdiği Kuleli Askerî Lisesi'nin ardından Kara Harp Okulu'ndan mezun oldu (1935). Atış Okulu'ndaki eğitimini tamamladıktan sonra piyade subayı olarak Erzurum'a tayin edildi (1936), bir süre Iğdır'da kaldı. II. Dünya Savaşı sırasında Trakya'da görev yaptı (1940-1945). 1950'de askerlikten ayrıldı. Önce Basın Yayın ve Turizm Müdürlüğü'nde çalıştı, ardından iş müfettişi olarak Çalışma Bakanlığı'na girdi ve buradan emekli oldu (1959). Bu tarihten itibaren İstanbul'da önce Aksaray'da, daha sonra Vezneciler'de açtığı Kitap Kitabevi ve yayınlarını, 1970'te kapanışına kadar yönetti. Aynı yıllarda Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyeliğinde bulundu. 15 Ekim 2008'de İstanbul'da öldü ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

Çocukluk yılları kültürlü bir aile ortamında geçen Fazıl Hüsnü ilk şiir denemelerinin ardından lise yıllarında kendini bütününü şiire ve edebiyata verir. 1930'lu yıllarda *Varlık* dergisinde yayımlanan şiirleriyle edebiyat çevrelerinde adı duyulmaya başlar. Kara Harp Okulu'ndan mezun olduğu gün yayımlanan *Havaya Çizilen Dünya* adlı ilk şiir kitabı ile daha geniş bir çevrenin ilgisini çekmeyi başarır. Edebiyat dünyasında adı esas olarak *Çocuk ve Allah* ile benimsenir (1940). Sonraki yıllarda *Yücel*, *İnkılâpçı Gençlik*, *Türk Dili*, *Yeditepe*, *Çağrı*, *Türk Yurdu*, *Yelken*, *Edebiyat Dünyası*, *Papirüs*, *Sanat Olayı*, *Dost* ve *Gösteri* gibi dergilerde şiirleri yayımlanır. 1951'de Ankara'da *Çocuk ve Yuva* adlı dergide çocuk şiirleri de çıkmış, Kitap Kitabevi'ni yönettiği sırada *Türkçe* adıyla kırk üç sayı devam eden bir dergi